

Vzácná sbírka dřevin ve středu Prahy

Anna Skalická

Havlíckovy sady jsou z dendrologického hlediska neobyčejně cenným objektem v Praze. Soustřeďují celou řadu zajímavých druhů i rozmanitých kultivarů, které jsou v pražských parcích ojedinělé. Svědčí o znalostech a velmi kladném vztahu k dřevinám zakladatele Morice Gröbeho. Po něm se zdejší park, tehdy soukromá zahrada, začal nazývat Gröbovka.

Budování zahrady se datuje od 80. let minulého století, kdy Gröbe na rozhraní Vinohrad a Vršovic zakoupil s pozemky 2 usedlosti — Horní a Dolní Landhausku. A tak na místě starých vinic pod vedením architekta Antonína Barvítia a později arch. Josefa Schulze začal vznikat anglický park. Účelně se využil svahovitý terén, rovné horní plošiny i vlastní údolí Botiče k vytvoření malebných scénérií. Značné výškové rozdíly pozemku byly nenásilně překlenuty různými terasami, schodišti či podpěrnými zdmi. Dominantou se stala vila postavená v letech 1879–81 na velké vyhlídkové terase nad vinicí. Vinice zaujímalá plochu 17 400 m². Ve viničním svahu nechal Gröbe postavit malebný dřevěný domek, dnes však velmi zpustlý. Romantickou ozdobou zahrady byly umělé skalky a jeskyně (pod nynější ulicí U Havlíckových sadů) podle návrhu Josefa Vorlíčka. Před grotto byla proslulá Neptunova kašna od sochaře Bohuslava Schnircha. Další umělá skalka byla zbudována nad horním rybníčkem, kde bývalo mnoho vodního ptactva. V současné době je plocha bez vody a velmi zdevastovaná.

V sadu u hlavního vchodu (Rybalkova ul.) jsou dodnes vinné sklepy a hospodářské budovy. Naproti na místě nynějšího dětského

hřiště bývaly skleníky spravované vynikajícím odborníkem F. Knollem, který byl též dlouhou dobu vrchním zahradníkem celé zahrady. Mnohem později byla na místě skleníků zřízena malá zoologická zahrada. 14. února 1945 při bombardování Prahy vyhořela hlavní vila, skleníky i sklepy byly zničeny, rovněž řada stromů vyrvána i s kořeny. Vila byla obnovena a slouží mimoškolní výchově dětí.

S prohlídkou sadů začneme od hlavního vchodu. Před hřištěm si můžeme všimnout starých mahalebek obecných (*Padellus mahaleb*), které na jaře bývají obsypány drobnými bílými květy. Vlevo za nižším domkem je velká trávníková plocha se skupinou forsytií, okrasných jabloní a starou magnolií Soulangeovou (*Magnolia x soulangeana*) s velkými růžovými květy vykvétajícími před vyrašením listů. Vedle ní vyrůstá rovněž již starý, hojně prořezaný exemplář šeriku obecného (*Syringa vulgaris*). Naproti je další šerík, a to š. čínský (*S. rothomagensis*), nad ním vzrostlý jirovec pletový (*Aesculus x carnea*), s listy temně zelenými, slabě zvlněnými podél postranních žilek, a masově červenými květy. Půjdeme-li dále cestičkou vlevo, přijdeme ke statnému platanu javorolistému (*Platanus hispanica*) a javoru stříbrnému (*Acer saccharinum*), rozkvétajícímu velmi brzy na jaře; listy se objevují později a jsou na spodní straně stříbřitě bílé. Na rohu je vysazena skupina tisů červených (*Taxus baccata*). Odtud máme pěkný pohled na vysoký jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*) a v cípu téže plochy uvidíme nízký, ale starý exemplář zajímavého kultivaru buku lesního (*Fagus sylvatica* 'Asplenifolia'), s listy na koncích větviček úz-

Architektonickou dominantou Havlíckových sadů (část plánu parku viz níže) je vila nad vyhlídkovou terasou nad svahem s bývalou vinicí. (Reprodukce části jednoho z 6 grafických listů vážících se k tomuto parku; autor K. Dudych, odborná spolupráce A. Pilát)

kými, často až čárkovitými, ostatními výrazně stříhanými. V jeho blízkosti je nízký keř se stálezelenými listy — dřšťál Juliin (*Berberis julianae*), druh přirozeně rozšířený ve střední Číně, do Evropy introdukovaný v r. 1910. O něco výše vyrůstá žlutokvětý jirovec žlutý (*Aesculus octandra*) a neobyčejně veliký jedinec kaliny vráscitolisté (*Viburnum rhytidophyllum*), s listy velkými, podlouhle vejčitými, s vyniklou žilnatinou na rubu; tento čínský keř se s oblibou vysazuje v parcích i soukromých zahradách především pro sytě zelené, v zimě neopadávající listy. Přes cestu vlevo mohutný kmen patří jerlínu japonskému (*Sophora japonica*), jehož lichozpeřené listy připomínají listy trnovníku akátu. Vedle zmíněné kaliny upoutává pozornost svými karminově červenými listy ruj vlasatá (*Cotinus coccinifolia* 'Purpureus').

Přejdeme-li níže k velké trávníkové ploše, spatříme vysoký jasan ztepilý s převýslými větvemi (*Fraxinus excelsior* 'Pendula'), dále skupinu dřšťálů obecných, v jejichž blízkosti roste vzácná dřevina pražských parků — korkovník amurský (*Phellodendron amurense*). Obejdeme-li částečně nazpět tuto plochu, objeví se proti těm vysokým dřevcům trojtrnný (*Gleditsia triacanthos* 'Inermis'), severoamerický strom, typický 1–2x zpeřenými listy, s listky velmi malými; tento kultivar je bez trnů, zatímco u původního druhu bývají zvláště na kmenech celé chomáče dlouhých (až 10 cm), rozvětvených trnů. V sousedství vysazený jeřáb prostřední (*Sorbus intermedia*) má listy jednoduché, s čepelí peřenolaločnatou, druh rozšířený v jižní Skandinávii a v Pobaltí, v našich zemích pěstovaný od r. 1835. V Praze velmi málo vysazovaná je nedaleká katalpa vejčitá (*Catalpa ovata*), jejíž listy jsou až 25 cm dlouhé, květy žlutavé a tobolek 20–30 cm dlouhé, velmi tenké (jako doutníky viržinka).

Obejdeme velkou skupinu tisů a vpravo od cesty nalezneme cypríšek nootecký či nutku (*Chamaecyparis nootkatensis*), s větvičkami převýslými, porostlými hustými šupinovitými listy a s kulovitými šišticemi, u nichž šupiny vybihají v hrot. Nedaleko jsou zajímavé keře „nitovitého“ kultivaru cypríšku hrachonosného (*C. pisifera* 'Filifera'); jejich větve mají velmi řídké šupinovité listy od sebe oddálené; kulovité šištice jsou velikostí semen hrachu (odtud druhové jméno). Opočal vpravo poněkud dále od cesty roste jedle stejnobarvá (*Abies concolor*), severoamerický druh charakteristický dlouhými jehlicemi (4–6 cm), modrozelenými až šedavě ojínenými; dobře snáší městské prostředí, lze ji doporučit do intravilánů měst; zdejší strom je však špatný, dolní část kmene bez větví, protože je příliš zastíněný. Před jedlí je vysazena bobkovišeň lékařská (*Laurocerasus officinalis*), jejíž stálezelené listy bývají až 15 cm dlouhé, kožovité a na lici lesklé.

Za chvíli se nám otevře pohled na vinici, která působí velmi přívětivým dojmem, nikoli tak deprimujícím jako před několika lety, kdy byla naprosto zanedbaná a zpustlá. Po levé straně s blízkostí velikého jerlínu je vysazen velmi vzácně u nás zastoupený ořešák maloploďný (*Juglans microcarpa*); je to nízký strom, s listy 15 — 25 cm dlouhými, s 15 — 23 lístky, kopinatými, na okrajích jemně zubatými. Nápadné jsou kulovité plody pouze 1 — 2 cm velké; domovem je v Severní Americe.

Na protější menší ploše ve stínu borovic černých jsou velmi dekorativní keře růžovce zákulovitého (*Rhodotypos scandens*), jehož květy (3 — 5 cm v prům.) mají nápadné 4 bílé korunní lístky. Černé lesklé peckovice vytrvávají na větvích přes celou zimu. Svými dlouhými tenkými trny a listy úzce obvejčitými, tuhými a lesklými, upoutává hloh kuří noha (*Crataegus crus-galli*). Z rostlin bobovitých je zastoupen štedřencec odvislý (*Laburnum anagyroides*), s trojčetnými listy a převislými hrozy žlutých květů. Podobné žluté květy, avšak jednotlivě vyrůstající v paždí sudopřeřných listů má čimšík stromovitý (*Caragana arborescens*). V okrajovém hustém porostu poblíž kruhového záhonu je zajímavý kultivar trnovníku akátu (*Robinia pseudoacacia* 'Unifoliola'), jehož listy mají pouze 1–2 jára lístků, koncový lístek je nápadně větší.

Vrátíme se na hlavní cestu a pojďme kolem hřiště. Hned na začátku vlevo nad skupinou keřů vyniká na jaře červenolistý javor mléč (*Acer platanoides* 'Schwedleri'), dále ve skupině jehličnanů je neobyčejně cenná borovice ohebná (*Pinus flexilis*), snadno poznatelná podle 5četných svazečků jehlic a válcovitých šišek, 7–15 cm dlouhých, jejichž semenné šupiny mají okraje světle hnědé, odstálé nebo až napět ohnuté; bývají hojně zkropeny pryskyřicí.

Vrátíme se zpět a budeme sestupovat dolů. Pod hlavní cestou lemovanou balustrádami je vpravo ve svahu menší strom borovice limby (*Pinus cembra*), druhu rozšířeného např. ve Vysokých Tatrách. Vlevo na trávě roste stromovitá líska turecká (*Corylus colurna*), která se dá lehce rozeznat i v bezlístém stavu podle rovnovážně vyrůstajících větví na kmenu a podle šupinovitě borky; má chutné oříšky obklopené žláznatými listy.

Cypřišek nootecký (*Chamaecyparis nootkatensis*) má převislé uspořádání větvíček (vlevo). ♦ **Svitel latnatý** (*Koelreuteria paniculata*) je ozdobný nejen svými květy a plody, ale i lichozpeřenými listy. ♦ **Dřezovec trojtrnný** (*Gleditsia triacanthos*) vykvetá nápadnými hrozy drobných květů (vpravo dole). Snímky V. Zeleného

Přicházíme k rozsáhlé skupině tisů, velmi poškozených neukázněnými návštěvníky. Ještě hůře bylo zdemolováno okolí Neptunovy kašny. Z dřevin zde uvidíme žluté kvetoucí zákulu japonskou (*Kerria japonica*), jejíž větvičky jsou živě zelené i v zimě, a opět kalinu vráscitolistou i cypřišek hrachonosný.

V současné době velmi zanedbané jsou partie nahoře kolem bývalého jezírka. Jsou zde vzrostlé staré duby, tis a dřezovec trojtrnný s dlouhými hnědými lusky, z keřů např. několik jedinců dřšťálu Thunbergova (*Berberis thunbergii*) s drobnými kožovitými listy. Půjdeme dolů další cestičkou a po obou stranách se setkáme s tisem červeným (*Taxus baccata* 'Adpressa'), jehož jehlice jsou neobyčejně krátké, asi do 1 cm. Níže vlevo roste krásný strom borovice himálajské (*Pinus wallichiana*) s dlouhými jehlicemi a velkými šiškami, až 25 cm dlouhými.

Půjdeme-li dolů širokou cestou, vlevo na velké parkové ploše mineme staré jedince dubu letního, jirovce maďalu, jerlínu japonského a dále jirovce žlutého. Až téměř u dalšího vchodu do parku, vpravo pod vinicí, uvidíme dekorativní svitel latnatý (*Koelreuteria paniculata*). Tato východoasijská dřevina má listy lichozpeřené, s lístky nepravidelně pilovitými až laločnatými, drobné žluté květy ve vzpřímených latách a nápadné tobošky, které jsou trojpouzdře a silně nafouklé; vytrvávají na stromě dlouho do zimy. Poblíž pod cestou je nenápadný vzrostlý keř podobný a příbuzný ptačímu zobu — fontanésie Fortunova (*Fontanesia fortunei*), čínská dřevina z čeledi olivovníkovitých; vysazuje se u nás málo.

Vlevo od cesty směřující k vinici jsou dva keře dekorativního celoterčnicku různobarevného (*Holodiscus discolor*); tento severoamerický keř je hojně větvený, s větvičkami na

koncích převislými a listy jednoduchými, laločnatými a květy velmi drobnými, žlutavě bílými, ve velikých převisajících latách. Napravo nás jistě upoutá nádherně vzrostlá a velká borovice vejmutovka (*Pinus strobus*); zdejší strom je jistě nejkrásnějším v Praze. Obrátíme-li se zpět na velkou trávníkovou plochu, spatříme dva vysoké zdravé stromy cypřišku nooteckého.

Dále půjdeme hlavní cestou směrem k dolní vile. Vlevo před terasou (se schodišti a nikami) jsou nápadné mohutné exempláře javoru stříbrného s typickými několika kmeny. Rovněž je nutno obdivovat i veliké tisové vysazené po obou stranách budovy. I na severní straně za budovou jsou zajímavé dřeviny. Roste zde obrovský jirovec maďal a o něco dále pěkný strom jinanu dvoulaločného. U cesty je kaštanovník setý (*Castanea sativa*), jehož listy jsou na rozdíl od jirovců („kaštanů“) jednoduché, na okrajích ostnitě; na podzim lze zde nalézt drobné nažky ukryté v ostnitých číškách.

Na velké svahovité trávníkové ploše jsou dva vzrostlé stromy platanu javorolistého. V blízkosti zanedbaného hřiště vyrůstá několik jedinců dubu ceru (*Quercus cerris*). Je to i u nás rostoucí teplomilný druh, u Brna (Hády) dosahuje severní hranice svého rozšíření. Má listy úzké, ostře zakončené a čísky s četnými šupinami nazpět obrácenými (ježaté čísky). Z nahosemenných rostlin je poblíž zajímavá severoamerická tsuga kanadská — či jedlovec kanadský (*Tsuga canadensis*), s jehlicemi krátkými, kratičce řapíkatými a drobnými nerozpadavými šiškami. Nedaleko vyrůstá pěkný zerav (túje) západní (*Thuja occidentalis*).

Sejdeme-li po točitých schodech do nejspodnější části sadů, vpravo směrem k Botiči, spatříme červenolistý kultivar javoru mléče a v blízkosti obrovské exempláře jerlínu japonského. Řada našich dřevin lemuje tok potoka.

Po procházce si jistě uvědomíme velké bohatství tohoto po dlouhou dobu vytvářeného díla, ale zároveň pomyslíme na to, kolik námahy a financí by si park vyžádal, aby se uvedly do pořádku rozježděné trávníky, rozbité lavičky nebo poškozené dřeviny. Možná, že by oficiální hlídač pomohl mnohé vyřešit.